

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra praktické teologie

Bakalářská práce

Zaměstnanost zrakově handicapovaných

Vedoucí práce: Ing. Jaroslav Šetek, PhD.

Autor práce: Marcela Vasilovská, DiS

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Ročník: pátý

2009

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

10. 6. 2009

Chtěla bych poděkovat všem, kteří mi poskytli cenné informace a připomínky k napsání této práce. Především Mgr. Hamadové, Mgr. Škrancové a Dr. Vítkové.

Děkuji také vedoucímu bakalářské práce panu Ing. Jaroslavu Šetkovi, PhD za tolerantní přístup při zpracování práce.

OBSAH

ÚVOD.....	5
1 VYMEZENÍ OKRUHU OSOB SE ZRAKOVÝM POSTIŽENÍM.....	7
1.1 Pojem zrak.....	7
1.2 Jedinci se zrakovým postižením.....	7
1.3 Klasifikace zrakového postižení.....	8
2 AKCEPTACE VADY A STÍM SOUVISEJÍCÍ SOCIÁLNÍ A PRACOVNÍ REHABILITACE.....	12
2.1 Pojem akceptace vady.....	12
2.1.1 Časové hledisko akceptace.....	13
2.1.2 Akceptace zrakové ztráty a způsoby adaptace na ni.....	14
2.2 Sociální rehabilitace.....	17
2.3 Pracovní rehabilitace.....	19
3 VZDĚLÁVÁNÍ A PROFESNÍ PŘÍPRAVA.....	23
3.1 Integrované vzdělávání.....	24
3.2 Komplexní systém vzdělávání dětí předškolního a školního věku.....	24
3.2.1 Předškolní a školní vzdělávání.....	27
3.3 Programy a studijní obory vhodné pro profesní přípravu zrakově postižených.....	28
4 ZAMĚSTNANOST ZRAKOVĚ POSTIŽENÝCH.....	32
4.1 Historie zaměstnávání.....	32
4.2 Právní ochrana v oblasti zaměstnávání zrakově postižených.....	33
4.3 Projekty vedoucí k zaměstnávání zrakově postižených.....	37
4.4 Současné možnosti zaměstnávání zrakově postižených.....	38
ZÁVĚR.....	42
Seznam literatury.....	43
Seznam zkratk.....	46
Seznam příloh.....	47
Přílohy.....	48

ÚVOD

Nezaměstnanost je v současnosti celospolečenským problémem a dotýká se bezprostředně i osob se zrakovým postižením. Míra nezaměstnanosti se v této skupině pohybuje podle odhadů kolem 70 – 90%. Velký podíl na tom má nedostatečné vzdělání lidí se zrakovým postižením, malá nabídka rekvalifikačních kurzů, špatná informovanost zaměstnavatelů a jejich neochota přizpůsobit pracovní místo potřebám lidí se zrakovým postižením. Za velmi důležité je nutné považovat i to, že se v posledních patnácti letech mnohonásobně zvýšil podíl techniky, kterou byly nahrazeny některé profese doposud určené především zrakově postiženým. Je tedy logické, že je potřeba se tímto problémem zabývat.

Hlavní motivací pro volbu tématu bakalářské práce bylo mé profesní zaměření. Pracuji s osobami se zrakovým postižením, kterým se postupně snižuje schopnost vnímat zrakem a nebo o zrak úplně přichází v průběhu života. Většinou to jsou lidé v produktivním věku, pro které je práce velmi důležitou životní součástí. Ta jim přináší pocit uspokojení, životního naplnění, poskytuje zvýšení sebeúcty a sebehodnocení. Je vyvrcholením předchozího vzdělávání. Uskutečňují se v ní neméně důležité sociální kontakty a v neposlední řadě přináší i materiální uspokojení. Zhruba asi 90% mých klientů je nezaměstnaných. Polovina z nich usiluje o získání zaměstnání, formou studia ve speciálních školách a nebo absolvováním rekvalifikačních kurzů. V druhé polovině se nachází lidé, kteří z určitých důvodů nemohou, a nebo nechtějí hledat zaměstnání.

Cílem práce je popsat problematiku zrakového postižení a jeho akceptaci. Dále poskytnout souhrnný pohled na ucelený systém péče a vzdělávání. Působení nestátních a státních institucí v této oblasti a jejich programy vedoucí k zaměstnanosti.

Práci jsem rozdělila do čtyř kapitol. První kapitola se obecně zabývá tématem zrakového postižení. Vymezuje základní pojmy jako je zrak, zrakové postižení a jeho typy. Ve druhé kapitole popisují, jak lidé prožívají a reagují na oslabení nebo ztrátu zraku v určitých životních obdobích. S akceptací zrakového postižení je velmi úzce spojena rehabilitace sociální a pak následně rehabilitace

pracovní. Jejich formy, programy a organizace působící v této oblasti, jsou popsány ve druhé a třetí podkapitole druhé kapitoly.

Ve třetí kapitole se věnuji ucelenému systému předškolního a školního vzdělávání. Čtvrtá kapitola již popisuje zaměstnanost osob se zrakovým postižením. Její historický vývoj, současné projekty vedoucí k zaměstnávání, které jsou realizovány ve spolupráci státních a nestátních subjektů. Dále se zabývám právní ochranou zrakově postižených zaměstnanců a výhodami poskytovanými zaměstnavatelům, jež jsou garantované státem. V neposlední řadě popisují současné možnosti uplatnění se na trhu práce.

Teoretické znalosti jsem čerpala převážně z literatury od Hamadové, Jesenského, Čálka, Květoňové-Švecové, dále pak z elektrotechnické literatury a osobních rozhovorů s odborníky.

1. VYMEZENÍ OKRUHU OSOB SE ZRAKOVÝM POSTIŽENÍM

1.1 Pojem zrak

„Lidské oko je orgánem nejdůležitějšího smyslu – zraku. Pod pojmem zrak rozumíme vnímání světla, barev, tvarů, kontrastu, hloubky, rozlišovací schopnost a adaptaci“¹

„Lidské oko je vybaveno ke vnímání světelných podnětů různé vlnové délky, což je podstatou vidění. Světlo, které se do oka dostává, prochází soustavou průhledných tkání, které označujeme jako optická prostředí oka. Jde o rohovku, oční komorovou vodu, čočku a sklivce. Tato prostředí paprsky nejen propouštějí, ale i lámou. Na sítnici pak vzniká obraz pozorovaného předmětu, v místě dopadu světla dojde k podráždění a vzniklý vzruch je převeden zrakovou dráhou do zrakového centra v mozku.“² Všechny jmenované části oka mohou být poškozeny úrazem, oční chorobou a vadou.

„Zrak zprostředkovává lidem podle různých autorů 70 -90% informací.“³ Při poškození zraku vzniká informační deficit, který se osoby se zrakovým postižením snaží nahradit jinými smysly (sluchem, hmatem, čichem). Tyto smysly zrakovou ztrátu sice nikdy nenahradí ale pomohou ji do jisté míry zmírnit.

1.2 Jedinci se zrakovým postižením

„Za zrakově postiženého v žádném případě nepovažujeme každou osobu se zrakovou vadou, ale pouze tu osobu, které její zraková vada, i při nejlepší možné korekci, brýlové, chirurgické....., činí problémy v běžném životě.“⁴

¹ ATRATA, R.; VANČUROVÁ, J. *Nauka o zraku*, s. 32

² HAMADOVÁ, P.; KVĚTOŇOVÁ, L.; NOVÁKOVÁ, Z. *Oftalmopedie. Texty k distančnímu vzdělávání*, s. 14

³ MORAVCOVÁ, D. *Zraková terapie slabozrakých a pacientů s nízkým vizem*

⁴ LUDÍKOVÁ, L. a kol. *Kombinované vady*

„Zrakově postižení (někdy též ZP) nebo správněji osoby se zrakovým postižením jsou lidé s různými druhy a stupni snížených zrakových schopností.“⁵

„Zrakové postižení znamená zpravidla pro postiženého jedince, že jeho schopnost vizuálně vnímat, tedy přijímat vizuální informace, je omezena, ztížena. U nevidomých osob, tj. s nejtěžší formou zrakového postižení, je úplně vyloučena.“⁶

„Zrakové postižení není absolutní stav, je to komplexní, v neustálém pohybu se nacházející proces, který má individuální dynamiku. Ovlivňuje jak osobní konstituce zrakově postiženého, tak vlivy a reakce sociálního prostředí. Příčiny zrakového postižení jsou zakotveny buď ve fyzickém poškození zrakového vnímání (např. glaukom), nebo v jeho neregulérní funkci (např. amblyopie), nebo v extrémních sociálních podmínkách (např.: držení dítěte v temném prostředí). Tyto možné příčiny mají zákonitě vliv na fyzický, psychický a sociální vývoj zrakově postiženého jedince.“⁷

1.3 Klasifikace zrakového postižení

Zrakové postižení můžeme definovat podle různých hledisek. Podle doby vzniku, je možné zrakové postižení rozdělit na vrozené a získané. Z etiologického hlediska pak na orgánové a funkční.

Zrakové postižení se může projevovat v různých podobách, které se vyskytují samostatně nebo v kombinaci: „Prvním a nejčastějším projevem je rozostřené vidění (*snížení zrakové ostrosti*), při kterém je každý předmět nejasně viditelný a jeho obrysy nezřetelné. Míra rozostření je individuální. Někteří lidé si musí dávat objekty mimořádně blízko před oči, aby je viděli.“⁸

⁵ SCHINDLER, R.; PEŠÁK, M. *Kdo je zrakově postižený*. [online]. Praha, © 2002 - 2009 SONS ČR [cit. 2009-03-08]. Dostupné na: <http://www.sons.cz/kdojezp.php>

⁶ HOFMANNOVÁ, H. *Barevné vnímání zrakově postižené mládeže – možnosti využití ve výchově, vzdělávání a rehabilitaci*, s.18

⁷ JESENSKÝ, J. a kol. *PROLEGOMENA systému tyflorehabilitace a metodiky tyflorehabilitačních cviků*, s.17

⁸ MACHÁČEK, P. *Osvětlení a slabozrakost*, s. 2

Vyšetření zrakové ostrosti (visu) na dálku se provádí pomocí nástěnných tabulí – optotypů. Vyšetření na blízko pomocí Jägrových tabulek.

„Další typický projev některých zrakových vad se týká *zorného pole*, tj. té části prostoru, kterou postřehneme upřeným pohledem bez pohybu očí a hlavy. Jedna nebo více částí celého obrazu jsou rozostřené, deformované nebo zcela chybí.“⁹ „Centrální zorné pole slouží k ostrému vidění a k vidění barev, periferní k orientaci v prostoru a ve tmě.“¹⁰

Barvocit je schopnost oka rozeznávat barvy, neboli světlo různé vlnové délky. Poruchy barvocitu mají za následek částečnou nebo úplnou barvoslepost.¹¹

„Další obtíže způsobuje zhoršená schopnost přizpůsobování se zraku na různou hladinu osvětlení tj. *zhoršená adaptace na světlo a tmu*. Zvláště příliš náhlé a ostré přechody mezi světlem a stínem nepřispívají k zrakové pohodě.

„Většina zrakových vad sebou přináší komplikace v souvislosti s množstvím (intenzitou) světla.“¹²

Dále jsou poruchy *binokulárního vidění* „Jednoduché binokulární vidění, tj. vidění oběma očima současně, je schopnost vidět oběma očima pozorovaný předmět nezdvojený, jednoduchý.“¹³ Při déletrvajícím poruše binokulárního vidění jsou nejčastěji narušeny:

- vnímání prostoru a prostorových vztahů,
- vizuálně motorická koordinace,
- zraková analyticko-syntetická činnost (včetně rozlišovací schopnosti),
- zraková ostrost,
- vnímání barev,
- zrakové představy, a další“¹⁴

⁹ MACHÁČEK, P. *Osvětlení a slabozrakost*, s. 2

¹⁰ MORAVCOVÁ, D. *Zraková terapie slabozrakých a pacientů s nízkým vizem*, s.53

¹¹ HAMADOVÁ, P.; KVĚTOŇOVÁ, L.; NOVÁKOVÁ, Z. *Oftalmopedie. Texty k distančnímu vzdělávání*, s. 18

¹² MACHÁČEK, P. *Osvětlení a slabozrakost*, s. 3

¹³ KEBLOVÁ, A.; LINDÁKOVÁ, L.; NOVÁK, I. *Náprava poruch binokulárního vidění*, s. 6

¹⁴ Tamtéž, s. 9

„*Kontrastní citlivost* je schopnost oka rozlišit rozdílný jas dvou ploch viděných současně v zorném poli nebo dva nestejně podněty postupně působící na zrak.“¹⁵

Mezinárodní zdravotnická organizace definuje zrakové postižení podle stavu zrakové ostrosti:

Tabulka č. 1 Klasifikace zrakového postižení podle WHO

Klasifikace zrakového postižení podle WHO	
Položka	Druh zdravotního postižení
1.	Střední slabozrakost zraková ostrost s nejlepší možnou korekcí: maximum menší než 6/18 (0,30) - minimum rovné nebo lepší než 6/60 (0,10); 3/10 - 1/10, kategorie zrakového postižení 1
2.	Silná slabozrakost zraková ostrost s nejlepší možnou korekcí: maximum menší než 6/60 (0,10) - minimum rovné nebo lepší než 3/60 (0,05); 1/10 - 10/20, kategorie zrakového postižení 2
3.	Těžce slabý zrak a) zraková ostrost s nejlepší možnou korekcí: maximum menší než 3/60 (0,05) - minimum rovné nebo lepší než 1/60 (0,02); 1/20 - 1/50, kategorie zrakového postižení 3 b) koncentrické zúžení zorného pole obou očí pod 20 stupňů, nebo jediného funkčně zdatného oka pod 45 stupňů
4.	Praktická nevidomost zraková ostrost s nejlepší možnou korekcí 1/60 (0,02), 1/50 až světlocit nebo omezení zorného pole do 5 stupňů kolem centrální fixace, i když centrální ostrost není postižena, kategorie zrakového postižení 4
5.	Úplná nevidomost ztráta zraku zahrnující stavy od naprosté ztráty světlocitu až po zachování světlocitu s chybou světelnou projekcí, kategorie zrakového postižení 5

Zdroj: Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů - desátá revize (MKN-10), vydal Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR ¹⁶

¹⁵ HAMADOVÁ, P.; KVĚTOŇOVÁ, L.; NOVÁKOVÁ, Z. *Oftalmopedie. Texty k distančnímu vzdělávání*, s. 18

¹⁶ Tamtéž, s.17

Hamadová vychází z definice mezinárodní zdravotnické organizace a člení zrakové postižení na: osoby slabozraké, se zbytky zraku a osoby nevidomé.¹⁷ Jesenský rozděluje zrakově postižené na: osoby nevidomé, se zbytky vidění, slabozraké, s poruchou binokulárního vidění, barvoslepé, a osoby kombinovaně postižené (hultihandicapované).¹⁸

¹⁷ Srov. HAMADOVÁ, P.; KVĚTOŇOVÁ, L.; NOVÁKOVÁ, Z. *Oftalmopedie. Texty k distančnímu vzdělávání*, s. 36

¹⁸ JESENSKÝ, J. a kol. *PROLEGOMENA systému tyflorehabilitace a metodiky tyflorehabilitačních výcviků*, s. 16

2. AKCEPTACE VADY A STÍM SOUVISEJÍCÍ SOCIÁLNÍ A PRACOVNÍ REHABILITACE

Vznik zrakové vady přináší člověku obrovskou psychickou zátěž.

Její intenzita je závislá na věku člověka, typu postižení a průběhu postižení.

Zrakové postižení má mimo jiné negativní vliv na mezilidské vztahy (včetně partnerských), samostatnost a soběstačnost při zvládnání běžných životních úkonů a i na možnost pracovního uplatnění. Předpokladem pro osamostatnění zrakově postiženého je přijetí (akceptace) jeho vady.

2.1. Pojem akceptace vady

„Akceptace vady je poznávací citové a jednacím osvojení všech životních možností a omezení, které tato vada zanechává. V případě zrakové vady, tj. těžké nebo úplné ztráty zraku, tzn. osvojení všech podstatných zbývajících životních možností a jejich uskutečňování při souběžném zohledňování všech životních omezení, která tato zdravotní postižení přinášejí. V tomto širokém smyslu je akceptace vady součástí nebo spíše předpokladem zdravého a činorodého životního přizpůsobení postižené osoby.“¹⁹ Velmi důležité je to, aby se člověk aktivně snažil vyrovnat z nastalou situací. Využil svých schopností, znalostí a nebránil se přijímání nových podnětů, které mu pomohou zmírnit nastalou situaci.

„Akceptace vlastní vady u zrakově postiženého je dána především chováním a jednáním nejbližších osob, rodiny a přátel a jejich úměrnou podporou.“²⁰

Z vlastní zkušenosti vím, že pokud rodina osobu se zrakovým postižením nepodporuje a nebo ho naopak neúměrně opečovává, je velmi obtížné ho vést k samostatnosti.

¹⁹ ČÁLEK, O. *Akceptace vady jako produkt sociálních vztahů postiženého jedince*, s.8

²⁰ HAMADOVÁ, P.; KVĚTOŇOVÁ, L.; NOVÁKOVÁ, Z. *Oftalmopedie. Texty k distančnímu vzdělávání*, s. 61

2.1.1 Časové hledisko akceptace

K poškození nebo ztrátě zraku může dojít buďto v dětském období (kdy se může jednat o vadu vrozenou či později vzniklou) nebo v dospělosti.

Poškození zraku v dětském období: „Zraková vada, podobně jako jiné postižení, ovlivňuje celou osobnost dítěte a jeho psychický vývoj. Jeho vliv je komplexní, často nelze jednotlivé složky dobře oddělit. Jsou rozlišovány změny primárního charakteru, tj. zrakový handicap, a změny sekundárního charakteru, které z něho vyplývají.... Zraková vada ovlivňuje vývoj takto postiženého dítěte v závislosti na diagnóze, jeho závažnosti, ale často i na době, kdy vznikl, a na jeho původu....“²¹

„Mimořádně důležitý je věk 5 – 7 roku života. Pokud došlo ke ztrátě zraku v tomto věku, postupně se OZP z hlediska možnosti využití představ vizuální paměti přibližuje k člověku zcela nevidomému. Tyto dříve vytvořené představy mají tendenci zmizet (to se týká i vizuálních představ ve spánku – vizuálních snů).“²²

“Osoby, které osleply mezi 5. – 7. až 15. rokem života, si určité zrakové představy uchovávají. Ty jim například pomáhají při orientaci v prostoru nebo při hmatovém ohledávání a následném vytvoření zrakové představy na základně minulých zkušeností.“²³

„Ztráta zraku v předškolní období bývá většinou lépe akceptována, jsou-li nablízku dostupné intervence rodiny a odborná pedagogická podpora. Ve věku školním a adolescentním v důsledku většího osamostatnění jedince zaznamenáváme větší zásah do jeho psychické stability. Snížené sebehodnocení a zvýšenou emocionální labilitu způsobenou konfrontací s prožitkem neúspěchu ve školní práci (nedostatečná rychlost v reakci na zrakové podněty, nekvalitní

²¹ HAMADOVÁ, P.; KVĚTOŇOVÁ, L.; NOVÁKOVÁ, Z. *Oftalmopedie. Texty k distančnímu vzdělávání*, s. 60

²² JESENSKÝ, J. a kol. *PROLEGOMENA systému tyflorehabilitace a metodiky tyflorehabilitačních výcviků*, s. 71

²³ HAMADOVÁ, P.; KVĚTOŇOVÁ, L.; NOVÁKOVÁ, Z. *Oftalmopedie. Texty k distančnímu vzdělávání*, s. 60

zrakové vjemy atd.) a nepřijetí sociální skupinou v důsledku selhávání při společných činnostech (skupinové hry, soutěže) je nutné včas podchytit a nepodcenit možnost vzniku těžších psychických poruch z důvodů neustálého vystavování jedince stresujícím prožitkům vedoucím k jeho neurotizaci.“²⁴

Ke ztrátě zraku v dospělosti může dojít v různém stupni, různým způsobem a vada může mít různé formy. „Později vzniklá vada je větší zátěží pro postiženého než vrozený handicap, který žádnou určitou ztrátu neznamena. Získaná vada působí jako trauma a mění situaci k výrazně horší variantě.“²⁵

Zrakově postižený člověk má obtíže s výkonem své profese, nemůže uspokojovat své potřeby a koníčky. Komunikace s okolím se velmi omezí. Dochází k závislosti na osobách blízkých a svém okolí. Ke zrakovému handicapu se může přidružit ještě jiné onemocnění např. diabetes, tělesné či sluchové omezení.

2.1.2 Akceptace zrakové ztráty a způsoby adaptace na ni

Ztráta zraku může být náhlá nebo pozvolná. „Náhlá ztráta zraku (do které ovšem může vyústit i jeho postupné zhoršování) vyvolává u většiny postižených osob poměrně uniformní psychologickou odezvu. Pozorují se celkem tři stádia vyrovnávání s touto událostí.

První období této bezprostřední odezvy se nazývá *počátečním šokem*: po sdělení oční diagnózy (nebo spontánním poznání) o nevratné ztrátě zraku dojde k duševnímu otřesu.

²⁴ MORAVCOVÁ, D. *Zraková terapie slabozrakých a pacientů s nízkým vizelem*, s. 36

²⁵ HAMADOVÁ, P.; KVĚTOŇOVÁ, L.; NOVÁKOVÁ, Z. *Oftalmopedie. Texty k distančnímu vzdělávání*, s. 60

Navenek se obvykle (ale ne vždy) projevuje jako krajní pokles zájmu postižené osoby o kontakt s prostředím. Toto šokové stádium může trvat několik dní, ale často také jen několik hodin.²⁶ „Toto duševní i pohybové „zamrznutí“ je však dočasné a je nezbytně nutné, aby postižená osoba v tomto stavu byla pod stálým dohledem.“²⁷

„Druhé období bezprostřední odezvy na ztrátu zraku mívá podobu tzv. *reaktivní deprese*. Toto stádium lze chápat jako čas projevovaného truchlení nad utrpěnou životní ztrátou. Protože obvykle pomine předchozí strnulost, objevuje se nebezpečí sebevražedných myšlenek a pokusů. Životní bolest, která předtím ochromovala prožívání i jednání postiženého člověka, se nyní může stát motivem činu.“²⁸ „Postižená osoba se spontánně „odreagovává“ a již v tom obrací pozornost ke svému okolí. Soudí se, že odeznění této živelné reakce je důležitou podmínkou další úspěšné rehabilitace a reorganizace života. Pasivní přijetí ztráty zraku se považuje za „nedobré znamení“, příznak nezájmu o činnorodé životní znovu přizpůsobení. Období truchlení může trvat až několik týdnů, prodlužuje-li se, bývá namísto využití podpůrné psychoterapie.“²⁹

„Třetí období reakce na ztrátu zraku se nazývá *reorganizací*. Začíná tím, že stádium reaktivní deprese, truchlení, obvykle přechází do určitých mezidobí uklidnění, ve kterých postižená osoba začíná jevit zájem o zmenšení své absolutní praktické závislosti na péči druhých.“³⁰ „Dochází k prvním poznatkům, že není tak bezmocná, jak si zprvu sama myslela, a začíná se učit prvním úkonům sebeobsluhy a základní orientace – v prostoru i v životě změněném zrakovou vadou.

²⁶ ČÁLEK, O.; CERHA, J.; HOLUBÁŘ, Z. *Vývoj osobnosti zrakově těžce postižených*, s.144

²⁷ JESENSKÝ, J. a kol. *PROLEGOMENA systému tyflorehabilitace a metodiky tyflorehabilitačních výcviků*, s. 74

²⁸ ČÁLEK, O.; CERHA, J.; HOLUBÁŘ, Z. *Vývoj osobnosti zrakově těžce postižených*, s.144

²⁹ Srov. JESENSKÝ, J. a kol. *PROLEGOMENA systému tyflorehabilitace a metodiky tyflorehabilitačních*, s. 74 -75

³⁰ ČÁLEK, O.; CERHA, J.; HOLUBÁŘ, Z. *Vývoj osobnosti zrakově těžce postižených*, s.146

Tento činitel „reorganizace“ v širším slova smyslu pak plynule přechází do procesu celoživotního přizpůsobení.³¹

Souček popisuje dvě fáze vyrovnávání se ztrátou zraku. „První fáze je charakterizována naprostým zmatkem, v němž převládá hrůza a zoufalství. Nechybí ani sebevražedné myšlenky. Ve druhé fázi se střídají stavy smutku, bolesti a někdy i apatie s probouzejícím se zájmem o život mimo postiženého. Tou měrou, jak se naučí postižený orientovat se ve změněném světě, nalézat v něm nové opěrné body, mizí ponenáhlu i pocit trvalé úzkosti.“³²

E. Kübler-Rossová hovoří o fázích, kterými prochází vážně nemocný či umírající člověk. Nazvala je křivkou psychické odezvy na závažné onemocnění:

- 1) fáze: zavírání očí před skutečností a ztrátou
- 2) fáze: zloba (hněv)
- 3) fáze: vyjednávání (smlouvání)
- 4) fáze: deprese
- 5) fáze: souhlas (přijetí)³³

„Postupná, pozvolná ztráta zraku, která může probíhat i desítky let, má na psychiku postižené osoby odlišný účinek než ztráta náhlá. Jde o dlouhodobou, vleklou psychologickou zátěž, která se ještě zvyšuje, je-li stav zraku střídatý. Depresivní nálady jsou zde dlouhodobé a opakují se.“³⁴

³¹Srov. JESENSKÝ, J. a kol. *PROLEGOMENA systému tyflořehabilitace a metodiky tyflořehabilitačních*, s. 75

³²SOUČEK, J. *Z rukopisného odkazu (Články k problematice ztráty zraku a osobnosti nevidomého)*, s. 32

³³Srov. JESENSKÝ, J. a kol. *PROLEGOMENA systému tyflořehabilitace a metodiky tyflořehabilitačních*, s. 73

³⁴ČÁLEK, O.; CERHA, J.; HOLUBÁŘ, Z. *Vývoj osobnosti zrakově těžce postižených*, s.146

Dopad náročné životní situace na osobnost postiženého jedince a na jeho vztahy a aktivitu závisí na tom, jaký je jeho postoj ke ztrátě zraku a postoj druhých (rodiny, školy, atd.)³⁵

2.2 Sociální rehabilitace

Sociální rehabilitace velmi úzce souvisí s přijímáním zrakové vady. Napomáhá člověku najít nové způsoby a metody vedoucí k plnohodnotnému životu. Je součástí ucelené (komprehenzivní) rehabilitace, jejíž složky se prolínají.

„Sociální rehabilitace je proces učení žít s vadou (defektem), proces překonávání neschopností (znovuuschopňování) v individuální (osobně i společensky významných činnostech, proces prevence i odstraňování efektivit a handicapů. Konečným výsledkem tohoto procesu je akceptace vady, životní pohoda a v nejvyšším stupni také integrace.“³⁶

Programy sociální rehabilitace pro zrakově postižené směřují do tří oblastí: informace, samostatnost, společenské uplatnění. „Obsahují programy na rozvoj zrakových funkcí, výcvik čtení a psaní braillova písma, rozvíjení představ a tyflografického výcviku, prostorovou orientaci a samostatný pohyb, sebeobsluhu a vedení domácnosti, pěstování rodinného života, společenského styku a vystupování na veřejnosti, včetně doplňujících programů“³⁷

V České republice se sociální rehabilitací zabývá Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých ČR a její střediska Tyfloservis, o. p. s., TyfloCentrum, o. p. s. a středisko Dědina, o. p. s.

³⁵ HAMADOVÁ, P.; KVĚTOŇOVÁ, L.; NOVÁKOVÁ, Z. *Oftalmopedie. Texty k distančnímu vzdělávání*, s. 61

³⁶ JESENSKÝ, J. *Uvedení do rehabilitace zdravotně postižených*, s.39

³⁷ NOVÁKOVÁ, Z. *Integrativní školní (speciální) pedagogika*, s. 103

Tyfloservis, o. p. s. si klade za cíl -vybavit zrakově postiženého člověka ve věku patnáct a více let takovými dovednostmi a informacemi, aby byl schopen v maximální možné míře samostatně naplňovat své životní potřeby, získal přiměřené sebevědomí, zaměřil se na možnosti svého dalšího rozvoje a dokázal též rozpoznat své meze a požádat o pomoc;

- vybavit okolní společnost dovednostmi a informacemi, aby byla schopna rozpoznat jejich možnosti a limity a v případě potřeby jim poskytnout konkrétní pomoc;
- u svých klientů podporovat převzetí odpovědnosti za vlastní život, samostatnost a aktivitu, využívání všech potenciálů, kterými je člověk vybaven, a celospolečensky podporovat zájem o druhé, toleranci a pomoc.

Služby Tyfloservisu, o. p. s. jsou realizovány formou terénní a ambulantní, výjimečně pobytové v rámci rekondic jiných organizací. Práce s klientem je především zaměřena na individuální přístup v jeho přirozeném prostředí ale jsou možné i skupinové kurzy. Zrakově postiženým jsou nabízeny tyto rehabilitační kurzy:

- sebeobsluha (nácvik vaření, praní, žehlení atd.)
- čtení a psaní Braillova bodového písma
- prostorová orientace a samostatný pohyb
- nácvik vlastnoručního podpisu
- psaní na psacím stroji a klávesnici PC
- nácvik obsluhy rehabilitačních a kompenzačních pomůcek
- reedukace zraku (využívání zbývajících zrakových možností)
- tyflografika (reliéfní vyobrazení hmatem)³⁸

³⁸ Srov. VÝROČNÍ ZPRÁVA, Tyfloservis, 2007

Obecně prospěšné společnosti TyfloCentra o. p. s. jsou především školícím střediskem PC pomůcek včetně technického poradenství při výběru PC pomůcek. Služby jsou realizovány formou denního centra sociálních služeb. Náplní denního centra jsou aktivizační a vzdělávací programy.

Všechna střediska mají podobně koncipované služby:

- *služby prvního kontaktu* pro těžce zrakově postižené občany včetně jejich vyhledávání
- *základní poradenství* o možnostech kompenzace handicapu zrakového postižení i o poskytovatelích služeb takto postiženým lidem
- *sociálně právní a pracovní právní poradenství*
- *technické poradenství* při výběru kompenzačních pomůcek včetně nácviku obsluhy
- *základní i nadstavbové kurzy práce s PC*
- *rozvoj a docvičování dovedností získaných v programech základní rehabilitace* (vaření, stolování, nakupování, práce v domácnostech, čtení atd.)
- *služby osobní asistence* (průvodcovské, předčitatelské a jiné asistentské služby)
- *pomoc při odstraňování architektonických bariér*
- *další služby* (jednorázové pomoci s vyřizováním korespondence, vyplňování formulářů, digitalizace textů)
- *podpora volnočasových aktivit* zrakově postižených občanů (kulturních a sportovních aktivit) a další.³⁹

Pobytové rehabilitační a rekvalifikační středisko pro nevidomé Dědina o. p. s. poskytuje tyto služby pobytovou formou. Středisko umožňuje nevidomým a těžce

³⁹ Srov . TYFLOCENTRUM, o. p.s. *Co je TyfloCentrum* [online]. Brno: © TyfloCentrum Brno, o.p.s. 2002-6 [cit. 2009-04-12] . Dostupné na: <http://www.tyflocentrum.cz/>

zrakově postiženým lidem absolvovat intenzivní kurzy sociální a pracovní rehabilitace, na které navazuje rekvalifikace s následným pracovním uplatněním. Programy jsou určeny osobám v produktivním věku od 16 let. Podrobněji se budu tímto střediskem zabývat v kapitole 2.3.

2.3. Pracovní rehabilitace

Pracovní rehabilitace navazuje na výsledky léčebné i sociální rehabilitace. Uplatňuje se zejména u postižených lidí v produktivním věku. Práce patří k charakteristickým aktivitám člověka. Zdravý člověk se svou pracovní činností integruje do společnosti. To platí i o zrakově postižených.

„Cílem pracovní rehabilitace je rozvoj specifických vědomostí, schopností, dovedností a návyků potřebných k výkonu zvolené profese. Ve svém působení používá hlavně prostředky pedagogické, ergonomicko technologické, z části léčebné a psychologické resp. psychoterapeutické.“⁴⁰

„Pracovní činnost předpokládá intelektuální, manuální schopnosti a určitý pracovní potenciál. Zrakové postižení může ohrozit a ve většině případů těžké zrakové postižení ohrožuje fyzickou i psychickou výkonnost. Jesenský upozorňuje na stav, kdy postižený není schopen akceptovat svou změněnou pracovní schopnost, nebo není z jakýchkoli důvodů schopen pracovat.“⁴¹

Programy pracovní rehabilitace pro později osleplé osoby (nevidomí, prakticky nevidomí) vybavují klienty dovednostmi a návyky, jejichž zvládnutí je nezbytné pro zařazení do některého rekvalifikačního kurzu nebo do zaměstnání, k jehož výkonu není nutná speciální rekvalifikační příprava. Jedná se např. o zvládnání obsluhy elektronických kompenzačních pomůcek pro zpřístupnění informací, rozvíjení manuálních zručností ad. Na programy pracovní rehabilitace navazují rekvalifikační programy.

⁴⁰ Srov. KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ, L. *Možnosti a podmínky pracovního uplatnění osob s těžkým zrakovým postižením*. In *Sborník z mezinárodní konference 4. - 6. září 2003* [online]. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, Katedra speciální pedagogiky, 2003 [cit.2009-05-18]. Dostupné na: <http://www.ped.muni.cz/wsedu/mu/EQUAL/sborniky/EQ1/index.htm>

⁴¹ Tamtéž

Pracovní rehabilitací se v ČR zabývá pobytové rehabilitační a rekvalifikační středisko Dědina o. p. s. Je jediné svého druhu v České Republice. Jejím zřizovatelem je Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých ČR.

Nevidomí a těžce zrakově postižení lidé zde mohou absolvovat intenzivní kurzy pracovní rehabilitace, na které navazuje rekvalifikace s následným pracovním uplatněním. Programy jsou vytvořeny pro osoby v produktivním věku od 16 let. S klienty pracují individuálně a nebo v malých pracovních skupinách. Středisko se snaží, aby si maximální počet těžce zrakově postižených lidí udržel své zaměstnání.⁴²

Úkoly střediska jsou velmi rozmanité. K nejdůležitějším patří „diagnostika, sociální rehabilitace, pracovní rehabilitace, rekvalifikace, vyhledávání pracovních oborů a míst, poradenství při vytváření a úpravách pracoviště, poradenství při sestavování pracovní náplně, podpora absolventů rekvalifikačních kurzů, prevence nezaměstnanosti, působení na zaměstnavatele, využívání digitální techniky aj.“⁴³

Klientem střediska může být:

- občan, který ztratil své původní zaměstnání v důsledku ztráty nebo vážného poškození zraku v produktivním věku;
- občan s dlouhodobým těžkým zrakovým postižením, který již vykonával své povolání za zvlášť upravených podmínek, toto zaměstnání však ztratil a nyní se snaží nalézt nové;

⁴² Srov. Pobytové rehabilitační a rekvalifikační středisko pro nevidomé Dědina, o. p. s. [online]. Praha: SONS, © 2001 [cit. 2009-05-01]. Dostupné na WWW: <<http://www.dedina.cz/>>.

⁴³ NOVÁKOVÁ, Z. Integrativní školní (speciální) pedagogika, s. 103

- mladistvý těžce zrakově postižený od dětství, který se připravoval na své povolání ve speciální škole nebo učilišti, ale z důvodu specifických potřeb trhu práce v jeho regionu zaměstnání nenalezl;
- zrakově postižený, který má kombinovaný defekt (mentální, tělesný) a je předpoklad, že po rehabilitaci a zácvičování na jednoduchou manuální činnost bude schopen samostatného života a uplatní se i po stránce pracovní.

Středisko nabízí různé typy rekvalifikačních kurzů. Kurzy jsou realizovány formou individuálních rekvalifikačních programů, při jejich přípravě jsou v maximální míře zohledněny schopnosti klienta i požadavky budoucího zaměstnavatele. Účastníci kurzů jsou lidé se zrakovým postižením, kteří jsou zaregistrováni u úřadu práce (dále ÚP) jako nezaměstnaní. ÚP na základě dohody tuto rekvalifikaci uhradí. Rekvalifikační kurz může též hradit zaměstnavatel zrakově postiženého nebo případný sponzor. Kurzy mají různou délku trvání:

Tabulka č. 2 Délka kurzů ve středisku Dědina

• nevidomý a slabozraký masér	5 měsíců
• keramická výroba	2 měsíce
• košíkářská výroba	4 měsíce
• nácvik obsluhy PC	dle typu kurzu
• rekvalifikační kurz tkadlec	4 měsíce
• rekvalifikační kurz Operátor Call centra	2 měsíce

Na provádění zmíněných kurzů získává středisko Dědina akreditaci MŠMT (u masérů ministerstva zdravotnictví) a po úspěšně složených závěrečných zkouškách vydává osvědčení s celostátní platností.⁴⁴

V České republice působí ještě jiné neziskové organizace, které se zabývají pracovním poradenstvím zrakově postižených. (např. Kafira o.s., ADiP, aj.) a různé agentury podporovaného zaměstnávání.

⁴⁴ Srov. Pobytové rehabilitační a rekvalifikační středisko pro nevidomé Dědina, o. p. s. [online]. Praha: SONS, © 2001 [cit. 2009-05-01]. Dostupné na WWW: <<http://www.dedina.cz/>>.

3. VZDĚLÁVÁNÍ A PROFESNÍ PŘÍPRAVA

3.1. Integrované vzdělávání

V současné době si mohou rodiče dětí se zrakovým postižením a také děti vybírat mezi vzděláváním na speciální a nebo běžné škole.

„Integrovanou výchovu je možné uplatňovat v různých formách již od předškolního věku, různou délkou pobytu postižených dětí v předškolních a školských zařízení běžného typu, případně v kombinaci tohoto pobytu s docházkou do speciálního zařízení nebo variantou tzv. speciálních a specializovaných tříd, které jsou zřizovány pro postižené děti v běžných školách.“⁴⁵

„Integrované vzdělávání, tedy společná výchova a vzdělávání postižených dětí se zdravými dětmi, probíhá v běžných školách. Vychází z předpokladu, že pokud dítě s postižením žije od dětského věku společně se zdravými vrstevníky, nebude mít v dospělosti velké problémy při začleňování do širší společnosti, ani do pracovního kolektivu.“⁴⁶

Proto, aby se integrace zdařila musí být splněny určité podmínky, bez nichž je nezodpovědné zrakově postižené dítě do běžné třídy přijmout. Podmínky jsou následující. Na integraci se musí připravit nejen rodina ale i škola. Učitel musí mít základní informace o specifické vývoje zrakově postižených dětí i o metodice jejich výuky. Je důležité, aby spolupracoval se speciálně pedagogickým centrem, které mu pomůže vytvořit individuální vzdělávací plán.

⁴⁵ JESENSKÝ, J. a kol. *Kontrapunktů integrace zdravotně postižených*, s. 28

⁴⁶ KEBLOVÁ, A. *Zrakově postižené dítě*, s. 54

Klíčovou podmínkou pro dobrý průběh integrace je přijetí zrakově postiženého spolužáky. Čím vstřícnější bude jeho přijetí spolužáky, tím úspěšnější bude v budoucnu i jeho začleňování do společnosti.

Při výběru typu vzdělávací instituce mohou rodičům pomoci speciální pedagogové a psychologové speciálně pedagogických center.⁴⁷

3.2. Komplexní systém vzdělávání dětí předškolního a školního věku

Systém zahrnuje střediska *Rané péče*- tato střediska poskytují programy ohroženým dětem a dětem se zdravotním postižením ve věku od 0-3 let a jejich rodinám. V období do tří let jsou kompenzační možnosti mozku tak obrovské, že umožňují nejlépe rozvinout náhradní mechanismy i u těch dětí, které mají v některé oblasti vývoje vážný handicap. Pokud se právě toto období zanedbá, možnosti vývoje dítěte v určitých oblastech se mohou zcela uzavřít nebo extrémně snížit. Přestože mozek je schopen vytvářet nová nervová spojení po celý život, člověk se nejrychleji rozvíjí a nejlépe přizpůsobuje změnám v raném dětství.

Cílem rané péče je předcházet postižení, eliminovat nebo zmírnit jeho důsledky a poskytnout rodině, dítěti i společnosti předpoklady sociální integrace. Služby rané péče mají být poskytovány od zjištění rizika nebo postižení do přijetí dítěte vzdělávací institucí tak, aby zvyšovaly vývojovou úroveň dítěte v oblastech, které jsou ohroženy faktory biologickými, sociálními a psychologickými.⁴⁸

Kolem třetího roku dítěte se rodina se zrakově postiženým dítětem rozhoduje o volbě typu vzdělávání. Může si zvolit vzdělávání ve speciální

⁴⁷ Srov. KEBLOVÁ, A. *Zrakově postižené dítě*, s. 54 - 55

⁴⁸ Srov. Společnost pro ranou péče. *Co je raná péče*. [online]. Brno: SRP, posl. úprava 26.5.2009, [cit. 2009-04-021] . Dostupné na: <http://www.ranapece.cz/>

mateřské škole nebo se může rozhodnout pro integraci zrakově postiženého dítěte do běžné mateřské školy. Integrovaný způsob vzdělávání zrakově postižených dětí vyžaduje zajištění komplexní speciálně pedagogické péče. Která je realizována ve Speciálně pedagogických centrech pro zrakově postižené.

Speciálně pedagogická centra- poskytují služby dětem a mládeži se zrakovou vadou od tří let až po ukončení školního vzdělávání, zpravidla do devatenácti let. „Činnost center se řídí vyhláškou MŠMT č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. Mezi úkoly center patří:

- zajištění připravenosti dětí s postižením na povinnou školní docházku,
- zpracování odborných podkladů pro integraci těchto žáků a návrhu individuálně vzdělávacího plánu.
- odborná péče integrovaným (nebo jinak plnícím povinnou školní docházku) žákům se zrakovým postižením,
- speciálněpedagogické a psychologické poradenství,
- metodické poradenství rodičům, pedagogům a škole.

V centrech pracují obvykle dva speciální pedagogové, psycholog a sociální pracovník. Dále mohou být posílána o další pracovníky, oftalmologa, rehabilitačního pracovníka, instruktora prostorové orientace. Činnost centra se uskutečňuje ambulantně, v domácím či školním prostředí dítěte a nebo formou diagnostických pobytů.⁴⁹

⁴⁹ Srov. HAMADOVÁ, P.; KVĚTOŇOVÁ, L.; NOVÁKOVÁ, Z. *Oftalmopedie. Texty k distančnímu vzdělávání*, s. 70 - 71

3.2.1. Předškolní a školní vzdělávání

Mateřské školy

Vzdělávání dětí předškolního věku upravuje vyhláška MŠMT 73/2005. Rodičům zrakově postižených dětí umožňuje výběr typu mateřské školy. Dítě může být vzděláváno v - mateřské škole pro zrakově postižené,

- ve speciální třídě při běžné mateřské škole,
- a nebo v běžné mateřské škole.

O umístění dítěte do mateřské školy rozhodují v České republice rodiče dítěte se souhlasem ředitele mateřské školy. Mateřská škola má svou specifickou úlohu v procesu vzdělávání dětí s i bez postižení. Co nejefektivněji se využívají vývojové zvláštnosti a možnosti předškolního věku dětí s cílem přípravy na školní docházku. Dále je zde úloha diagnostická a sociální. U zrakově postižených dětí se klade důraz na využití zrakových schopností dítěte a zaměření na další kompenzační smysly.⁵⁰

Základní školy

„Nástup dítěte do školy je zásadním mezníkem v jeho vývoji, proto je velmi důležitá správná diagnostika školní zralosti, zda je dítě připraveno pro vstup do školy po stránce rozumové, tělesné i sociální. U dítěte se zdravotním postižením bývají často všechny tři složky školní zralosti na nižší úrovni než u dětí intaktních. Rodiče dětí s postižením musí dobře zvážit nejen vhodnost doby nástupu svého dítěte do školy, ale také se rozhodnout pro umístění dítěte do optimálního školského zařízení – do školy pro zrakově postižené nebo do běžné školy.“⁵¹

⁵⁰ Srov. HAMADOVÁ, P.; KVĚTOŇOVÁ, L.; NOVÁKOVÁ, Z. *Oftalmopedie. Texty k distančnímu vzdělávání*, s. 97 -98

⁵¹ Tamtéž, s. 99

„Důležitými hledisky pro výběr optimálního školského zařízení a doby nástupu do školy jsou:

- složky školní zralosti (rozumová, tělesná, sociální),
- osobnostní rysy dítěte postižením (flexibilita, závislost na rodičích, schopnost komunikace a navázání vztahů apod.),
- vybavení vybrané školy (materiální i personální),
- umístění školy (v případě speciální školy je nutné zvážit schopnosti dítěte zvládnout případné umístění na internát),
- vyrovnání se dítěte se zrakovou vadou,
- druh a stupeň vady zraku (v případě progresivní vady je vhodné včasné nacvičení práce s kompenzačními pomůckami, samostatného pohybu a prostorové orientace apod.)⁵²

Rodiče se mohou rozhodnout pro vzdělávání ve:

- speciální základní škole pro zrakově postižené;
- zvláštní škole pro zrakově postižené;
- v praktické škole pro zrakově postižené;
- v běžné škole zpravidla v místě bydliště zrakově postiženého dítěte.

Podmínky pro přijetí dítěte do školy jsou stejné jako zařazení dítěte do mateřské školy.⁵³

3.3 Programy a studijní obory vhodné pro profesní přípravu zrakově postižených

Po absolvování základní školy se mohou zrakově postižení rozhodnout pro další studium na speciální škole a nebo na běžných školách pro intaktní.

⁵² HAMADOVÁ, P.; KVĚTOŇOVÁ, L.; NOVÁKOVÁ, Z. *Oftalmopedie. Texty k distančnímu vzdělávání*, s. 99 - 100

⁵³ Tamtéž, s. 102

Speciální školy nabízí možnost studia na:

- gymnáziu pro zrakově postiženou mládež;
- konzervatoři pro zrakově postiženou mládež;
- obchodní akademii pro zrakově postiženou mládež;
- odborném učilišti pro zrakově postiženou mládež,
- praktické škole pro zrakově postiženou mládež.⁵⁴

K problematice vzdělávání na středních odborných učilištích pro intaktní byla zpracována studie. Jejím úkolem bylo vyhodnotit vhodnost učebního oboru pro daný typ postižení. Zrakově postižení byli v této studii rozděleni na lehce a těžce zrakově postižené.

Tabulka č. 3 Učební obory pro zrakově postižené

UČEBNÍ OBOR	LEHCE ZRAKOVĚ POSTIŽENÍ	TĚŽCE ZRAKOVĚ POSTIŽENÍ
čalouník, čalounice	ano	ne
knihař, knihařka	ano	ne
mechanik el. zařízení	ano	ne
mechanik el. aut. technolog.	ano	ne
spotřební elektronika	ano	ne
obuvník, prům. výroba	ano	ne
obuvník, zakáz. výroba	ano	ne
obuvník ortop. Obuvi	ano	ne
obuvník polotovary	ano	ne
švadlena, oděvní konf.	ano	ne
švadlena, tech. konfekce	ano	ne
švadlena, textilní hračky	ano	ne
truhlář,	ano	ne
výroba nábytku	ano	ne
stavení truhlář	ano	ne
zemědělská výroba	ano	ne
zahradník, zahradnice	ano	ne
pekárenská výroba	ano	ne

Z dané studie vyplývá, že pro těžce zrakově postižené se nenašel jeden vhodný obor.⁵⁵

⁵⁴ Srov. HAMADOVÁ, P.; KVĚTOŇOVÁ, L.; NOVÁKOVÁ, Z. *Oftalmopedie. Texty k distančnímu vzdělávání*, s. 102

⁵⁵ JESENSKÝ, J. *Kontrapunkt integrace zdravotně postižených*, s. 121

Studenti se zrakovým postižením mohou dnes studovat i na vysokých školách. Jsou jim umožněny podmínky pro studium přímo na jednotlivých fakultách a katedrách. Při různých univerzitách existují střediska pomoci studentům s postižením (např.: středisko Carolina, Teiresiás, Tereza, aj.)⁵⁶

Studiem na vysoké škole dostává mladý člověk odpovídající poznatky a informace ve zvoleném vědním oboru, které následně může využívat ve své profesi.⁵⁷ Jesenský uvádí studijní obory a hodnotí, zda jsou vhodné jak pro lehce tak také pro těžce zrakově postižené.⁵⁸

Tabulka č. 2 Studijní obory pro zrakově postižené na vysoké škole

STUDIJNÍ OBOR	LEHCE ZRAKOVĚ POSTIŽENÍ	TĚŽCE ZRAKOVĚ POSTIŽENÍ
Právo	ano	ano
Ekonomie	ano	ano
Filosofie	ano	ano
Historie	ano	ne
Psychologie	ano	ano
Pedagogika	ano	ano
Učitelství, Vychovatelství	ano	ano
Sociální práce, Rehabilitace	ano	ano
Studium jazyků, Tlumočnictví	ano	ano
Sociologie, Politologie	ano	ano
Žurnalistika	ano	ano
Výtvarné umění	ano	ano
Hudební výchova	ano	ano
Matematika, Fyzika	ano	ano
Přírodní vědy, Ekologie	ano	ne
Programátor, zpracování dat	ano	ne
Systémové inženýrství	ano	ano
Elektronika	ano	ne
Architektura	ano	ne
Farmacie	ano	ne

⁵⁶ Srov. HAMADOVÁ, P.; KVĚTOŇOVÁ, L.; NOVÁKOVÁ, Z. *Oftalmopedie. Texty k distančnímu vzdělávání*, s. 103

⁵⁷ Srov. KVĚTOŇOVÁ, L. *Vysokoškolské studium se zajištěním speciálně-pedagogických potřeb*, s.66

⁵⁸ JESENSKÝ, J. *Kontrapunktů integrace zdravotně postižených*, s. 126

Ze studie vyplývá, že lehce i těžce zrakově postižení mají možnost studovat. Větší možnosti nabízí humanitně zaměřené obory, ale i v oblasti přírodních věd najdou zrakově postižení uplatnění.

Velmi důležitou roli v profesní přípravě zrakově postižených hraje i vědomí zrakově postižených. Jde o aktivní nebo pasivní přístup, o zodpovědnost postiženého vůči vlastnímu životu. Postižený by se měl naučit znát své schopnosti, vědomosti a dovednosti. Na základě toho si může stanovit, co očekává a naopak co neočekává od profesní přípravy a následného pracovního uplatnění.⁵⁹

⁵⁹ Srov. KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ, L. *Možnosti a podmínky pracovního uplatnění osob s těžkým zrakovým postižením*. In *Sborník z mezinárodní konference 4. - 6. září 2003* [online]. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, Katedra speciální pedagogiky, 2003 [cit.2009-05-18]. Dostupné na: <http://www.ped.muni.cz/wsedu/mu/EQUAL/sborniky/EQ1/index.htm>

4. ZAMĚSTNANOST ZRAKOVĚ POSTIŽENÝCH

4.1. Historie zaměstnávání

V minulosti byl vývoj pracovního uplatnění nevidomých a těžce slabozrakých lidí spjat s péčí charitativních organizací. Cílem těchto organizací bylo uspokojit základní potřeby zrakově postiženého. Hlavním kritériem poskytované péče bylo uživit a ošatit. Výchova a vzdělávání zrakově postižených byla ve většině ústavů chápána jako milodar.

Obrat nastává v roce 1784, kdy Valentine Haüy zakládá v Paříži první vzdělávací a výchovné zařízení, ve kterém nevidomý člověk není jen pasivním příjemcem péče ale stává se spoluvůrcem řízení ústavu prostřednictvím své práce. V tomto období se začínají formovat první zaměstnání, která jsou společensky chápána jako vhodná pro nevidomé. Je to např.: kartáčník, rohožkář, ladič, atd.

S časovým odstupem se stále častěji prosazují zaměstnání se silným prvkem duševní práce, mohou to být zrakově postižení programátoři, telefonisté a učitelé hudby. V Čechách je třeba uvést zásluhy Aloise Klára, který založil Klárův ústav v roce 1832 a na Moravě dílo Jana Rafaela Beitla, prvního ředitele Moravskoslezského ústavu, odborné školy vybraných řemesel pro nevidomé - 1846.

Po nástupu nových technologií a s rozvojem automatizace v průmyslu, hledala stále obtížněji tradiční řemesla své místo na trhu a mnohá z nich jsou dnes v útlumu, např. kartáčník a telefonista. Vývoj technologií klade stále vyšší důraz na všestrannost pracovního zařízení. Např. telefonista již nemůže být "výhradně" telefonním manipulantem, ale musí zvládnout práci recepčního a musí být schopen reagovat na všechny základní sféry působnosti organizace.

V Čechách a na Moravě se pracovní trh po roce 1989 značně diversifikoval. Dřívější neoficiální monopol organizací zdravotně postižených na

určité pracovní zařazení zcela zkolaboval. Právě proto je důležité hledat volná místa na trhu práce, flexibilně jim přizpůsobovat kvalifikaci jedince, aktivně novou kvalifikaci na trhu práce nabízet a v obecném měřítku podporovat na legislativní úrovni zaměstnávání postižených osob.⁶⁰

4.2. Právní ochrana v oblasti zaměstnávání zrakově postižených

„Zaměstnávání zdravotně postižených není možné uskutečnit bez určitých právních opatření pro všechny strany. Zdravotně znevýhodnění občané mohou být zaměstnaní jak v běžných profesích, pokud je např. přizpůsobeno vybavení pracoviště, v případě, že je zdravotní postižení závažnější, a člověk nemůže vykonávat profesi, ke které v minulosti získal kvalifikaci, musí hledat uplatnění v jiných profesích, k čemuž je nutné uplatnit řadu účinných nástrojů, jako je podpora ze strany státu směřující k nastolení rovných podmínek pro občany se zdravotním znevýhodněním.“⁶¹

Zaměstnávání zrakově postižených upravuje Zákon o zaměstnanosti č. 435/2004 Sb. ve znění pozdějších předpisů.

Zákon definuje pojem „osoba se zdravotním postižením“, jenž nahradil dřívější termín osoba se změněnou pracovní schopností (ZPS). „Osobami se zdravotním postižením jsou fyzické osoby, které jsou:

- orgánem sociálního zabezpečení uznány plně invalidními (dále osoby s těžším zdravotním postižením) nebo částečně invalidními,
- rozhodnutím úřadu práce uznány zdravotně znevýhodněnými.“⁶²

⁶⁰ Srov. KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ, L. *Možnosti a podmínky pracovního uplatnění osob s těžkým zrakovým postižením*. In *Sborník z mezinárodní konference 4. - 6. září 2003* [online]. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, Katedra speciální pedagogiky, 2003 [cit.2009-05-18]. Dostupné na: <http://www.ped.muni.cz/wsedu/mu/EQUAL/sborniky/EQ1/index.htm>

⁶¹ OPATŘILOVÁ, D.; ZÁMEČNÍKOVÁ, D. *předprofesní a profesní příprava zdravotně postižených*, s. 54

⁶² Tamtéž, s. 61 - 62

„Občanem se zdravotním postižením je ta osoba, která má takovou funkční poruchu zdravotního stavu, při které má zachovánu schopnost vykonávat soustavné zaměstnání nebo jinou výdělečnou činnost, ale její možnost být nebo zůstat pracovně začleněna, vykonávat dosavadní povolání nebo využít dosavadní kvalifikaci nebo ji získat jsou podstatně omezeny z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu.“⁶³

Způsoby podpory osob se zdravotním postižením, jež jsou uvedené v zákoně o zaměstnanosti jsou následující:

a) Prvotní je, že osoba se zdravotním postižením patří mezi osoby, kterým je poskytována **zvýšená péče při zprostředkování zaměstnání**.

b) Zaměstnavatelé s více než 25 zaměstnanci jsou povinni zaměstnávat osoby se zdravotním postižením. Povinný podíl těchto zaměstnanců je stanoven na 4% z celkového počtu zaměstnanců. Tuto povinnost mohou zaměstnavatelé plnit třemi způsoby :

- zaměstnáváním zaměstnanců se zdravotním postižením v pracovním poměru

- odebíráním výrobků, služeb nebo zadáváním zakázek zaměstnavatelům, kteří zaměstnávají více než 50% zaměstnanců se zdravotním postižením; nebo odebíráním výrobků a zadáváním zakázek chráněným pracovním dílnám; nebo odebíráním výrobků a služeb od osob se zdravotním postižením, které jsou osobami samostatně výdělečně činnými a nezaměstnávají žádného zaměstnance

⁶³ OPATŘILOVÁ, D.; ZÁMEČNÍKOVÁ, D. *předprofesní a profesní příprava zdravotně postižených*, s. 62

- odvodem do státního rozpočtu. Přičemž výše tohoto ročního odvodu je v současné době stanovena na 2,5 násobek průměrné měsíční mzdy v národním hospodářství, za každého zaměstnance se zdravotním postižením, kterého by zaměstnavatel měl zaměstnávat .

c) Úřady práce poskytují zaměstnavatelům zaměstnávajícím více než 50% osob se zdravotním postižením **příspěvek na podporu jejich zaměstnávání**. Výše tohoto příspěvku činí měsíčně nejvýše:

9 000 Kč za každou zaměstnanou osobu s těžším zdravotním postižením (plně invalidní)

6 500 Kč za každou jinou zaměstnanou osobu se zdravotním postižením (osoba, která je částečně invalidní nebo zdravotně znevýhodněná).

d) Osoby se zdravotním postižením mají právo na tzv. **pracovní rehabilitaci**, kterou zabezpečují místně příslušné úřady práce podle bydliště osoby se zdravotním postižením ve spolupráci s pracovními rehabilitačními středisky nebo může na základě písemné dohody pověřit zabezpečením pracovní rehabilitace jinou právnickou nebo fyzickou osobu.

Pracovní rehabilitace je souvislá činnost zaměřená na získání a udržení vhodného zaměstnání osoby se zdravotním postižením, kterou na základě její žádosti zabezpečují úřady práce a hradí náklady s ní spojené. Pracovní rehabilitace zahrnuje zejména: poradenskou činnost zaměřenou na volbu povolání, volbu zaměstnání nebo jiné výdělečné činnosti, teoretickou a praktickou přípravu pro zaměstnání nebo jinou výdělečnou činnost (příprava na budoucí povolání, příprava k práci, specializované rekvalifikační kurzy), zprostředkování, udržení a změnu zaměstnání nebo změnu povolání a vytváření vhodných podmínek pro výkon zaměstnání nebo jiné výdělečné činnosti.

e) Osoba se zdravotním postižením patří mezi osoby, pro které zaměstnavatelé mohou ve spolupráci s úřady práce vytvořit tzv. **společensky účelné pracovní místo** (dále "SÚPM"). Na SÚPM může úřad práce poskytnout příspěvek. SÚPM je i pracovní místo, které zřídil po dohodě s úřadem práce uchazeč o zaměstnání za účelem výkonu samostatně výdělečné činnosti.

f) Pro osoby se zdravotním postižením mohou být vytvářeny tzv. **chráněná pracovní místa**. Chráněné pracovní místo je pracovní místo vytvořené zaměstnavatelem na základě dohody s úřadem práce. Musí být provozováno po dobu nejméně 2 let ode dne sjednaného v dohodě. Na vytvoření tohoto pracovního místa může zaměstnavatel získat od úřadu práce příspěvek ve výši maximálně osmi až dvanácti násobku průběrné mzdy v národním hospodářství. Úřad práce může poskytnout na základě dohody se zaměstnavatelem i příspěvek na částečnou úhradu provozních nákladů na chráněné pracovní místo. Výše tohoto příspěvku je maximálně trojnásobek průměrné mzdy v národním hospodářství. Všechny tyto příspěvky se vztahují také na chráněná pracovní místa, která pro sebe vytvářejí osoby se zdravotním postižením samostatně výdělečně činné (zdravotně postižení podnikatelé a živnostníci).

g) Osoby se zdravotním postižením mohou být zaměstnávány v **chráněných pracovních dílnách**. Tyto dílny jsou pracoviště zaměstnavatele, vymezené na základě dohody mezi zaměstnavatelem a úřadem práce, přizpůsobené pro zaměstnávání osob se zdravotním postižením. V chráněné pracovní dílně musí být poměr zaměstnanců se zdravotním postižením větší než 60%. Příspěvek na každé pracovní místo vytvořené v této dílně je stejný jako v případě chráněného pracovního místa.

h) Zaměstnavatelé osob s těžším zdravotním postižením, kteří zajišťují přepravu těchto svých zaměstnanců do zaměstnání a ze zaměstnání, mohou získat po dohodě s úřadem práce příspěvek až do výše 100% nákladů vynaložených na přepravu těchto zaměstnanců.

i) Osoby se zdravotním postižením nebo jejich zaměstnavatelé mohou využít některých cílených programů, které úřady práce nepravdělně vypisují pro podporu zaměstnávání zdravotně postižených.⁶⁴

Podle slov pracovnice Úřadu práce Brno-město se v současné době specializované kurzy neprovádí. Osoby se zrakovým postižením odkazují na příslušné organizace, které jim mohou nabídnout odpovídající rekvalifikační kurzy.

⁶⁴ Srov. Business center. *Zákon o zaměstnanosti*. [online]. Praha, © 1998 - 2009 HAVIT, s.r.o. [cit. 2009-06-08]. Dostupný na: *E:\Zákon o zaměstnanosti - Část III_ - Zaměstnávání osob se zdravotním postižením.mht*

4.3. Projekty vedoucí k zaměstnávání zrakově postižených

Tato kapitola byla sepsána po osobní konzultaci s paní Mgr. Eliškou Škrancovou, pracovnící TyfloCentra, Brno o. p. s.

V rámci aktivní politiky zaměstnanosti dochází ke spolupráci úřadů práce se zaměstnavateli, se soukromými zprostředkovatelnami práce a s organizacemi zabývajícími se pracovní rehabilitací zrakově postižených.

Stěžejní organizací jež působí v oblasti sociální a pracovní rehabilitace je Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých ČR (SONSČR). Tato organizace ve spolupráci s pracovními úřady realizuje projekty na podporu uplatnění osob se zrakovým postižením na trhu práce. (pracovní rehabilitací se zabývají střediska: Dědina, o. p. s. a TyfloCentra, o. p. s., o které jsem více popisovala v kapitole – 2.2 a 2.3.)

Posledním projektem, který byl tímto způsobem realizován je projekt "Zlepšení zaměstnatelnosti nevidomých, slabozrakých a kombinovaně (zrakově a jinak) postižených občanů" (Tyfloemployability). Cílem projektu bylo zapojit nevidomé a jinak zrakově postižené občany do společnosti a na trh práce a to tak, že najdou vhodné zaměstnání a budou se moci úspěšně realizovat a rozvíjet jako každý jiný občan. Jedním z hlavních problémů, na který zrakově handicapovaní narážejí při hledání zaměstnání, je nedostatečná kvalifikace. Podíl nevidomých a slabozrakých občanů, kteří mají dokončeno středoškolské vzdělání s maturitou, dosahuje pouze 40 %. Dalším problémem je neochota zaměstnavatelů tyto občany zaměstnávat. Občané cílové skupiny se ještě stále potýkají s předsudky ze strany zaměstnavatelů, kteří nejsou obeznámeni problematikou zaměstnávání zrakově postižených občanů a nevědí, jaké činnosti jsou zrakově postižení schopni vykonávat.

Pro účastníky byla připravena série motivačních a vzdělávacích aktivit zaměřených na klíčové oblasti vědomostí a dovedností potřebných k získání zaměstnání. Jedná se o komunikaci, osobní prezentaci, psaní motivačního dopisu a životopisu, přijímací pohovor, způsoby vyhledávání pracovních příležitostí, firemní kulturu a etiketu, sebepoznání a pracovně právní problematiku.

Projekt se zúčastnilo 32 osob se zrakovým postižením, z toho 60% osob bylo nevidomých a 40% slabozrakých. Projekt byl k 31. 5. 2008 ukončen ale i přesto ještě doznívá formou individuálních konzultací. Po absolvování projektu se podařilo 10 účastníkům uplatnit se na trhu práce.

V současné době realizují TyfloCentra o. p. s., různé motivační kurzy, kurzy sociálních dovedností, PC kurzy, rekvalifikační kurzy a v neposlední řadě nabízí individuální konzultace, o které je velký zájem.

Rekvalifikační kurzy, které jsou pořádány úřady práce nejsou podle slov pracovnice úřadu práce vhodné pro osoby se zrakovým postižením. A proto uchazeče se zrakovým postižením odkazují na neziskové organizace poskytující rekvalifikační kurzy stejně postiženým osobám.

4.4 Současné možnosti zaměstnávání zrakově postižených

V současnosti je zaměstnávání osob se zrakovým postižením součástí aktivní politiky zaměstnanosti, kterou se státní a i nestátní organizace snaží zaměstnávání zrakově postižených podporovat. Hlavním cílem je individuální přístup ke konkrétnímu zrakově postiženému, který nabízí své schopnosti a dovednosti konkrétnímu zaměstnavateli.

Z rozhovoru s pracovníci TyfloCentra, o. p. s. Brno vyplynulo, že zrakově postižení mohou být zaměstnání ve státních, soukromých a neziskových organizacích. Další možností je samostatné podnikání a domácí zaměstnání.

Pracovní aktivity zrakově postižených jsou převážně duševního charakteru ale mohou být i manuální.

Osoby se zrakovým postižením mohou pracovat v organizacích napomáhajících rehabilitaci stejně postiženým osobám. Především se jedná o konzultanty výcviku prostorové orientace, asistenty vzdělávacích programů v rámci individuální rekvalifikace, konzultanty vodících psů pro nevidomé a další. Tito zrakově postižení napomáhají vytvářet a udržovat kvalitní službu postiženým občanům.

Osoby se zrakovým postižením se mohou uplatnit dále v těchto pracovních pozicích jako:

Administrativní pracovník -úkolem administrativního pracovníka je zajišťování širokého rozsahu pomocných kancelářských činností. Profese je zvláště vhodná pro osoby slabozraké za použití vhodných optických pomůcek.

IT pracovník- jde o velmi širokou škálu pracovních činností v oblasti informační technologie a výpočetní techniky. Obecně se jedná o realizaci hardwaru a softwaru. Může jít například o pozice technik IT, správce aplikací, programátor, operátor výpočetní techniky, správce operačních systémů a sítí, webdesigner a další.

Pracovník v telemarketingu -mezi telemarketingové činnosti patří například telefonní nabídka služeb a produktů, přímý prodej, sjednávání schůzek, pozvánek na akce, průzkumy trhu a veřejného mínění, apod.

Právník- poskytuje právní služby a právní poradenství, zastupuje klienty před soudy a jinými orgány v oblastech práva, zpracovává právní expertizy a další odborné právnícké činnosti.

Překladatel, tlumočnick- úkolem tlumočnicka - překladatele je dokonalé překládání a tlumočení. Někdy bývá zaměřen pouze na překládání, resp. pouze na tlumočení nebo na určitou tematickou či literární oblast.

Psycholog- pracovními činnostmi jsou činnosti psychodiagnostického charakteru, tj. činnosti vedoucí ke zjištění osobnostních rysů jednotlivce, které psycholog provádí pomocí psychologických testů a dalších standardizovaných psychologických postupů a metod, činnosti poradenského charakteru.

Sociální pracovník- úkolem sociálního pracovníka je pomáhat lidem při řešení jejich tíživé sociální situace. Pracovními činnostmi mohou být například zjišťování celkové sociální situace občanů, hledání řešení situace spolu s postiženým občanem, atd.

Speciální pedagog- provádí speciálně pedagogickou, diagnostickou, terapeutickou a poradenskou činnost v oblasti výchovy a vzdělávání osob se zdravotním postižením.

Ladič klavírů- zkouší a ladí klavíry, nebo i jiné nástroje, za účelem dosažení čistého zvuku nástroje. Udržuje mechaniku nástroje v dobrém stavu. Těž nástroje opravuje, vyměňuje rozbité či opotřebované součástky.

Čalouník- výroba čalouněného nábytku, čalounění dopravních prostředků, provádění dekorátérských prací, technologie sériové i individuální výroby. Ruční a strojní zpracování materiálů.

Kartáčník- úkolem kartáčníka je výroba kartáčů, štětců a štětek, košťat, technických kartáčů a kotoučů a kartáčů drátěných.

Keramik- výroba užitkové, zdravotní, technické, stavební, ozdobné a figurální keramiky a porcelánu.

Knihář- úkolem kniháře je vyrábět, opravovat a restaurovat knihy, zejména knižní vazby, příp. další polygrafické výrobky.

Košíkář- kolem košíkáře je zhotovování proutěných a rákosových výrobků, výroba dekoračních a užitných předmětů z přírodních pletiv.

Masér sportovní a rekondiční- výkon klasické, rekondiční, sportovní a reflexní masáže v rekondičních, rekreačních a sportovních zařízeních, případně v rámci vlastní živnosti.

Zpěvák, učitel, hudebník

Pro osoby s kombinovaným zrakovým a mentálním postižením jsou například doporučeny tyto pozice:

Tkalcovské práce- příprava materiálu pro tkaní – soukání, pomocné práce v úpravně.

Pečovatelské a provozní práce- výkon pomocných pečovatelských prací ve zdravotnických a sociálních zařízeních a v pečovatelských službách

Jednoduché pomocné práce profese: Čalouník, kartáčník, keramik, knihař, košíkář.⁶⁵

Pracovní uplatnění zrakově postižených je do velké míry spjato s kulturními tradicemi dané společnosti a ochotou zaměstnavatele podstoupit obtíže spojené s přizpůsobením pracovního místa, případně pracovní náplně zrakově postiženému.

⁶⁵ Srov. ADIP. *Zrakové postižení* [online]. Praha, [cit. 2009.06.08].. E:\materiály\ADIP - Zrakové postižení.mht

ZÁVĚR

Ve své práci jsem se snažila popsat problematiku zrakového postižení a jeho akceptaci, poskytnout souhrnný pohled na ucelený systém péče a vzdělávání. Působení nestátních a státních institucí v této oblasti a jejich programy vedoucí k zaměstnanosti. Domnívám se, že stanovený cíl bakalářské práce jsem naplnila.

Nejprve jsem se ve své práci zaměřila na popis zrakového postižení, jeho prožívání a vnímání samotným zrakově postiženým a oblast vzdělávání. Za neméně důležitou součást budoucího pracovního uplatnění považuji kvalitní vzdělávání, které může být v současnosti realizováno ve speciálních školách a nebo formou integrace do běžných škol. Tyto instituce jsou zaměřeny na získání všech nezbytných vědomostí a dovedností potřebných k vykonávání budoucí profese. Jednotlivé vzdělávací instituce na sebe navazují a prolínají se. Snaží se reagovat na současnou pracovní poptávku vytvářením vhodných oborů. Osobám, kterým se snížily zrakové schopnosti v dospělosti, je nabídnuto vzdělávání formou různých rekvalifikačních kurzů a projektů, které jsou realizovány ve spolupráci se státními a nestátními organizacemi.

Dále jsem popsala působení nestátních organizací v oblasti zaměstnávání osob se zrakovým postižením. Péče neziskových organizací je v současné době realizována formou právního poradenství, školení, rekvalifikačních kurzů a kurzů sociálních dovedností. Tyto organizace v některých případech úzce spolupracují s úřady práce. Státní instituce se v tuto chvíli převážně zaměřují na pracovněprávní ochranu zrakově postižených. Podporují a zastřešují projekty týkající se vzdělávání osob se zrakovým postižením.

Přínosem práce může být ucelený přehled problematiky zaměstnanosti osob se zrakovým postižením a lze ji využít jako podklad pro hlubší propracování dané problematiky.

SEZNAM LITERATURY:

AUTRATA, R.; VANČUROVÁ, J. *Nauka o zraku*. Brno: Idvzp Brno, 2002, ISBN: 80-7013-362-7

BARTOŇOVÁ, M.; VÍTKOVÁ, M. *Strategie ve vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a specifické poruchy učení*. Brno: Paido, 2007, ISBN: 978-80-7315-140-9

BUCHTOVÁ, B. a kol. *Nezaměstnanost psychologický, ekonomický a sociální problém*. 1. vyd. PRAHA: Grada Publishing., a. s., 2002. ISBN 80-247-9006-8.

ČÁLEK, O.; CERHA, J.; HOLUBÁŘ, Z. *Vývoj osobnosti zrakově těžce postižených*. Praha: Achát, 1992, ISBN: neuvedeno

ČÁLEK, O. *Akceptace vady jako produkt sociálních vztahů postiženého jedince*. Praha: Novinář, 1988, ISBN neuvedeno

HAMADOVÁ, P.; KVĚTOŇOVÁ, L.; NOVÁKOVÁ, Z. *Oftalmopedie. Texty k distančnímu vzdělávání*. Brno: Paido, 2007, ISBN: 978-80-7315-159-1

HOFMANNOVÁ, H. *Barevné vnímání zrakově postižené mládeže – možnosti využití ve výchově, vzdělávání a rehabilitaci*. Praha: Tyfloinformační agentura RADAR Společnosti nevidomých a slabozrakých v České republice, 1993, ISBN neuvedeno

JESENSKÝ, J. *Základy komprehenzivní speciální pedagogiky*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2000, ISBN: 80-7041-196-1-6

JESENSKÝ, J. a kol. *Kontrapunktů integrace zdravotně postižených*. Praha: Karolinum, 1995, ISBN: 80-7184-030-0

JESENSKÝ, J. *Uvedení do rehabilitace zdravotně postižených*. Praha: Karolinum, 1995, ISBN: 80-7066-941-1

JESENSKÝ, J. a kol. *PROLEGOMENA systému tyflorehabilitace a metodiky tyflorehabilitačních výcviků*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2007, ISBN: 978-80-86723-49-5

JESENSKÝ, J. a kol. *Edukace a rehabilitace zrakově postižených na prahu nového milénia*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2002, ISBN: 80-7041-041-8

KEBLOVÁ, A. *Zrakově postižené dítě*. Praha: SEPTIMA, 2001, ISBN: 80-7216-191-1

KEBLOVÁ, A.; LINDÁKOVÁ, L.; NOVÁK, I. *Náprava poruch binokulárního vidění*. Praha: SEPTIMA, 2000, ISBN: 80-7216-121-0

KUBOVÁ, L. *Speciálně pedagogická centra*. Praha: Septima, 1995, ISBN: 80-85-801-42-6

KOTÝNKOVÁ, M. *Trh práce na přelomu tisíciletí* 1.vyd. Praha: Oeconomica. 2006. ISBN 80-245-1149-5.

KVĚTOŇOVÁ, L. *Vysokoškolské studium se zajištěním speciálně pedagogických potřeb*. Brno: Paido, 2007, ISBN: 978-80-7315

LUDÍKOVÁ, L. a kol. *Kombinované vady* 1. vyd. Olomouc: Studio Nakladatelství Olomouc. 2005. ISBN 80-244-1154-7.

MACHÁČEK, P. *Osvětlení a slabozrakost*. Praha: Tyfloservis, 2002, ISBN: 80-238-9231-2

MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém* 3. vyd. Praha: SLON, 2002. ISBN 80-86429-08-3.

MORAVCOVÁ, D. *Zraková terapie slabozrakých a pacientů s nízkým vizem*. Praha: Triton, 2004, ISBN: 80-72554-476-4

OPATŘILOVÁ, D.; ZÁMEČNÍKOVÁ, D. *Předprofesní a profesní příprava zdravotně postižených*. Brno: Masarykova univerzita, 2005, ISBN: 80-210-3718-0

SOUČEK, J. *Z rukopisného odkazu (Články k problematice ztráty zraku a osobnosti nevidomého)*, Praha: Achát, 1992, ISBN neuvedeno

VÝROČNÍ ZPRÁVA. *Tyfloservis*. Vyd. 1, Praha, 2007, ISBN: 978-80-904063-1-5

WINKLER, J.; a ŽIŽLAVSKÝ, M., eds. *Český trh práce a Evropská strategie zaměstnanosti*. 1. vyd. BRNO: MU, Brno – Kraví Hora. 2004. ISBN 80-210-3565-X.

Pobytové rehabilitační a rekvalifikační středisko pro nevidomé Dědina, o. p. s. [online]. Praha: SONS, © 2001 [cit. 2009-05-01]. Dostupné na WWW: <<http://www.dedina.cz/>>.

KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ, L. *Možnosti a podmínky pracovního uplatnění osob s těžkým zrakovým postižením*. In *Sborník z mezinárodní konference 4. - 6. září 2003* [online]. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, Katedra speciální pedagogiky, 2003 [cit.2009-05-18]. Dostupné na: <http://www.ped.muni.cz/wsedu/mu/EQUAL/sborniky/EQ1/index.htm>

SCHINDLER, R.; PEŠÁK, M. *Kdo je zrakově postižený*. [online]. Praha, © 2002 - 2009 SONS ČR [cit. 2009-03-08]. Dostupné na: <http://www.sons.cz/kdojezp.php>

TYFLOCENTRUM, o. p.s. *Co je TyfloCentrum* [online]. Brno: © TyfloCentrum Brno, o.p.s. 2002-6 [cit. 2009-04-12] . Dostupné na: <http://www.tyflocentrum.cz/>

Srov. Společnost pro ranou péče. *Co je raná péče*. [online]. Brno: SRP, posl. úprava 26.5.2009, [cit. 2009-04-021] . Dostupné na: <http://www.ranapece.cz/>

Business center. *Zákon o zaměstnanosti*. [online]. Praha, © 1998 - 2009 HAVIT, s.r.o. [cit. 2009-06-08]. Dostupný na: *E:\Zákon o zaměstnanosti - Část III_ - Zaměstnávání osob se zdravotním postižením.mht*

ADIP. *Zrakové postižení* [online]. Praha, Binarrow [cit. 2009.06.08].. Dostupné na: *E:\materiály\ADIP - Zrakové postižení.mht*

SEZNAM ZKRATEK

ZP- zrakově postižený

OZP- osoba se zrakovým postižením

WHO- mezinárodní zdravotnická organizace

PC – počítačové kurzy

SONS ČR- Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých

MŠMT- ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy

ÚP- úřad práce

SÚPM – společensky účelné pracovní místo

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha I. – Kontakty na speciální školy v ČR

MŠ pro zřakově postižené

ID: 10308

Sídlo organizace: Obeciny 3583, Zlín, 760 01

IČO: 61716715

Datum vzniku: 1. leden 1995

Telefon: 577 210 054

E-mail: mszp@quick.cz

MŠ pro zřakově postižené - při Škole Jaroslava Jeřka

ID: 10225

Sídlo organizace: Loretánská 19, Praha 1, 118 00

IČO: 48134546

Datum vzniku: 1. leden 1993

Telefon: 220 515 264

Fax: 220 515 124

E-mail: info@skolaji.cz

Web: <http://www.skolaji.cz/>

MŠ speciální

ID: 10117

Sídlo organizace: Moskevská 3083, Kladno, 272 04

IČO: 70939063

Datum vzniku: 1. leden 2002

Telefon: 312 263 609

Fax: 312 263 609

E-mail: specms@tiscali.cz

Mateřská škola

ID: 10104

Sídlo organizace: Demlova 28, Jihlava, 586 01

IČO: 63438933

Datum vzniku: 1. leden 1996

Telefon: 567 323 512

E-mail: smsji@seznam.cz

Web: <http://www.msdemlova.wz.cz/>

Speciální MŠ pro děti s vadami zraku a řeči

ID: 10245

Sídlo organizace: Horáčkova 1, Praha 4, 140 00

IČO: 71201645

Datum vzniku: 1. leden 1992

Telefon: 241 731 360

Fax: 241 731 360

E-mail: mshorackova@seznam.cz

Web: <http://www.sweb.cz/msspchorackova/>

Speciální MŠ pro zrakově postižené

ID: 10447

Sídlo organizace: Zachariášova 5, České Budějovice, 370 04

IČO: 60077689

Datum vzniku: 1. leden 1995

Telefon: 387 331 574

E-mail: specmscb@mybox.cz

Speciální MŠ pro zrakově postižené

ID: 10212

Sídlo organizace: Lazaretní 25, Plzeň, 312 12

IČO: 49778200

Datum vzniku: 1. leden 1995

Telefon: 377 261 780

E-mail: zrak@volny.cz

Web: <http://www.volny.cz/zrak/>

Speciální MŠ pro zrakově postižené LENTILKA

ID: 10081

Sídlo organizace: Šimkova 879, Hradec Králové, 500 02

IČO: 62690621

Datum vzniku: 1. leden 1995

Telefon: 495 511 307

E-mail: sms-spc-hk@brailnet.cz

Web: <http://www.brailnet.cz/mshk>

Speciální ZŠ pro zrakově postižené

ID: 10220

Sídlo organizace: Lazaretní 25, Plzeň, 312 12

IČO: 49778200

Datum vzniku: 1. leden 1995

Telefon: 377 261 780

E-mail: zrak@volny.cz

Web: <http://www.volny.cz/zrak>

ZŠ praktická

ID: 10168

Sídlo organizace: J. A. Komenského 287, Moravská Třebová, 571 01

IČO: 62033034

Datum vzniku: 27. únor 1986

Telefon: 461 316 055

Fax: 461 316 055

E-mail: spec@mtrebova-city.cz

ZŠ pro žáky s vadami řeči a zrakově postižené

ID: 10187

Sídlo organizace: Havlíčkova 1, Opava, 746 01

IČO: 47813482

Datum vzniku: 1. leden 1995

Telefon: 553 622 904

E-mail: spec.zs@zrak.opava.cz

Web: <http://www.zshavlickova.opava.cz/>

ZŠ pro zrakově postižené

ID: 10232

Sídlo organizace: Nám. míru 19, Praha 2, 120 00

IČO: 48133035

Datum vzniku: 1. leden 1993

Telefon: 222 515 134

E-mail: mailto:kopernik@brailnet.cz,

Web: <http://www.brailnet.cz/kopzss>

ZŠ pro zrakově postižené

ID: 10034

Sídlo organizace: Kamenomlýnská 2, Brno, 603 00

IČO: 65353650

Datum vzniku: 1. leden 1991

Telefon: 543 321 303

E-mail: sekretariat@sss-ou.cz

Web: <http://www.sss-ou.cz/>

ZŠ prof. V. Vejdovského

ID: 10151

Sídlo organizace: nám. Přemysla Otakara 777, Litovel, 784 01

IČO: 00601802

Datum vzniku: 1. únor 1991

Telefon: 585 341 479

Fax: 585 341 479

E-mail: spec.skola@zraklit.cz

Web: <http://www.zraklit.cz/>

Základní škola praktická pro zrakově postižené - při Škole Jaroslava Ježka

ID: 10230

Sídlo organizace: Loretánská 19, Praha 1, 118 00

IČO: 48134546

Datum vzniku: 1. leden 1993

Telefon: 220 515 264

Fax: 220 515 124

E-mail: info@skolajj.cz

Web: <http://www.skolajj.cz/>

Základní škola pro zrakově postižené - při Škole Jaroslava Ježka

ID: 10228

Sídlo organizace: Loretánská 19, Praha 1, 118 00

IČO: 48134546

Datum vzniku: 1. leden 1993

Telefon: 220 515 264

Fax: 220 515 124

E-mail: info@skolajj.cz

Web: <http://www.skolajj.cz/>

Zvláštní školapro zrakově postižené

ID: 10233

Sídlo organizace: Francouzská 56, Praha 10, 110 00

IČO: 48133035

Datum vzniku: 1. leden 1993

Telefon: 222 518 088

Web: <http://www.brailnet.cz/kopzszs/>

Gymnázium pro zrakově postiženou mládež

ID: 10250

Sídlo organizace: Radlická 115, Praha 5, 150 00

IČO: 61386901

Datum vzniku: 1. leden 1995

Telefon: 235 521 214

Fax: 235 521 214

E-mail: goa@goa.brailnet.cz

Web: <http://goa.brailnet.cz/>

Konzervatoř a ladičská škola Jana Deyla

ID: 10224

Sídlo organizace: Maltézské náměstí 14, Praha 1, 118 44

IČO: 61387339

Datum vzniku: 1. leden 1995

Telefon: 257 533 510

Fax: 257 533 136

E-mail: klsjd@centrum.cz

Web: <http://www.kjd.cz/>

Obchodní akademie a obchodní škola pro zrakově postiženou mládež

ID: 10252

Sídlo organizace: Radlická 115, Praha 5, 150 00

IČO: 61386901

Datum vzniku: 1. leden 1995

Telefon: 235 521 214
Fax: 235 521 214
E-mail: goa@goa.brailnet.cz
Web: <http://goa.brailnet.cz/>

Obchodní akademie pro zrakově postiženou mládež

ID: 10183
Sídlo organizace: H.Kvapilové 20, Opava, 746 59
IČO: 47813083
Datum vzniku: 1. leden 1995
Telefon: 553 759 160
Fax: 553 625 072
E-mail: office@oa-opava.cz
Web: <http://www.oa-opava.cz/>

Praktická škola pro zrakově postižené - při Škole Jaroslava Ježka

ID: 10318
Sídlo organizace: Loretánská 19, Praha 1, 118 00
IČO: 48134546
Datum vzniku: 1. leden 1993
Telefon: 220 515 264
Fax: 220 515 124
E-mail: info@skolajj.cz
Web: <http://www.skolajj.cz/>

Střední škola pro zrakově postižené

ID: 10498
Sídlo organizace: Kamenomlýnská 2, Brno, 603 00
Zkratka: SS pro ZPM
IČO: 65353650
Datum vzniku: 1. srpen 1997
Telefon: 543 212 531, 777 071457
Fax: 543 211 149
E-mail: sysova@sss-ou.cz
Web: <http://www.sss-ou.cz/>

Střední škola Aloyse Klara

ID: 10247
Sídlo organizace: Vídeňská 28, Praha 4, 142 00
IČO: 00638625
Datum vzniku: 1. leden 1991
Telefon: 241 726 937
Fax: 244 472 676
E-mail: kovarikova@spsaklara.cz
Web: <http://www.spsaklara.cz/>

ABSTRAKT

VASILOVSKÁ, M. *Zaměstnanost zrakově handicapovaných.* České Budějovice 2009. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce Ing. Jaroslav Šetek, PhD.

Klíčová slova: osoby se zrakovým postižením, akceptace vady, sociální a pracovní rehabilitace, vzdělávání, profesní příprava, zaměstnávání.

Bakalářská práce se zabývá problematikou osob se zrakovým postižením a jejich zaměstnáváním. Práce je tvořena čtyřmi kapitolami.

V první kapitole jsem charakterizovala osoby se zrakovým postižením – kdo je zrakově postižený, dobu vzniku a klasifikaci zrakového postižení. Druhá kapitola popisuje akceptaci zrakové vady podle časového hlediska, stádia vyrovnávání se s vzniklou zrakovou vadou. Dále se zabývá možnostmi sociální, pracovní rehabilitace a mapuje organizace působící v této oblasti.

Vzděláváním a profesní přípravou se zabývá třetí kapitola. Čtvrtá kapitola se věnuje problematice zaměstnávání zrakově postižených, součinností státních a neziskových organizací v oblasti zaměstnávání, popisuje projekty napomáhající zrakově postiženým uplatnit se na trhu práce a současné možnosti zaměstnávání.

ABSTRACT

Employment of visual handicapped.

Keywords: people with visual impairment, acceptance of handicap, social and occupational rehabilitation, education, vocational training, employment.

The bachelor's thesis deals with persons with visual impairment and with their employment. The work consists of four chapters.

In the first chapter, I characterized people with visual disabilities – who are visually impaired, when the disability started and its classification. The second chapter describes the acceptance of visual defect in accordance with time and with the stage of facing up to the visual handicap. Further it deals with possibilities of social and work-related rehabilitation and introduces organizations acting in this field.

The third chapter deals with education and training. The fourth chapter discusses the problem of employment of the visually impaired, synergy of state and non-profit organizations in the field of employment, and describes projects to assist visually disabled people to apply to the labour market and current possibilities of employment.